

Feminismens vej ind i prostitutionsdebatten går gennem polemikken om menneskehandel

AF MARLENE SPANGER

Policyfeltet menneskehandel er i løbet af de sidste seks år vokset frem i Danmark. Spørgsmålet er, om dette policyfelt har været en løftestang for feministiske argumenter i den offentlige danske debat om prostitutionslovgivningen.

Siden ophævelsen af den reglementerede prostitution i 1906 og frem til begyndelsen af det 21. århundrede har feministiske stemmer stort set ikke vakt genklang i den politiske prostitutionsdebat i Danmark. Anderledes har feministiske argumenter præget både den svenske og norske politiske prostitutionsdebat, som har ført til kriminalisering af prostitutionskunder i Norge 2008 og i Sverige 1999. Med den øgede offentlige bevågenhed over for menneskehandel åbner dette essay op for spørgsmålet om, hvorvidt politiseringen af menneskehandel siden 2003 har fungeret som en løftestang for feminismens indflydelse på prostitutionsdebatten. Det handler helt konkret om debatten om, hvorvidt Danmark skal følge Norges og Sveriges lovgivninger.

Siden slutningen af 1990'erne har de sociale myndigheder og politiet observeret en markant stigning i antallet af kvindelige migranter, der prostituerer sig i Danmark. Der er tale om tre større grupper, som do-

ESSAY

minerer prostitutionen i Danmark: Østeuropæiske, afrikanske (særligt nigerianske) og thailandske kvinder (Rasmussen 2007). Den migrationsrelaterede prostitution fra fattigere til rigere dele af verden er et globalt fænomen, der har resulteret i stor international politisk opmærksomhed. Med et internationalt pres fra blandt andet FN er menneskehandel blevet et politisk indsatsområde i Danmark, der har ledt til indførelsen af straffeloven om menneskehandel i 2003. Samme år iværksatte regeringen den første handlingsplan (2003-2006) om bekæmpelsen af handel med kvinder, som i 2007 blev afløst af endnu en handlingsplan (2007-2010).¹ Disse initiativer har resulteret i udviklingen af nye samarbejder og opbygning af netværk på tværs af offentlige, semioffentlige og private institutioner. Således er der i Danmark i løbet af de sidste seks år blevet skabt et policyfelt inden for menneskehandel, som er udsprunget af internationale og nationale processer. Spørgsmålet er, på hvilken måde og i hvilket omfang feminismen har været med til at påvirke denne tilblivelsesproces? Og kan feministiske argumenter få fodfæste i debatten om prostitutionslovgivningen gennem den øgede bevågenhed over for menneskehandel?

FEMINISTISKE TONER I DANMARK

Gennem det 20. århundrede har primært en retsvidenskabelig og en lægevidenskabelig diskurs præget myndighedernes syn på prostitution (Spanger 2008, Pedersen 2002). Først i 1970'erne slog den socialpolitiske diskurs for alvor igennem hos myndighederne. Igennem 1990'erne har den socialpolitiske diskurs ene og alene domineret de sociale myndigheders syn på og arbejde med prostitution (Bjønness 2008). Inden for denne diskurs blev 'den prostituerede' udelukkende italesat som offer med vægt på det enkelte individs sociopsykologiske skadesvirkninger (Spanger 2001: 56). Trods kvindebevægelsernes gennemslags-

kraft i 1970'erne og 1980'erne (Dahlerup 1998) slog en feministisk diskurs ikke igennem inden for prostitutionsområdet i Danmark, hverken blandt myndighederne eller i den offentlige debat.

I forbindelse med en stigning i antallet af migranter i prostitution og politiseringen af menneskehandel i slutningen af 1990'erne aktiveredes en feministisk diskurs, som særligt dominerer de nordiske lande. Inden for denne diskurs betragtes prostitution ikke som naturgivet. Ej heller er det ikke et tilfælde, at det er mænd, som køber, og kvinder, der sælger. I stedet ses denne praksis som et resultat af socioøkonomisk uligestilling mellem mænd og kvinder (se f.eks. Alexander 1996, Davidson 1998, Ehrenreich og Hochschild 2003). Nogle feminister argumenterer desuden også for, at prostitution er et udtryk for (strukturel) vold mod kvinder uanset præmisserne for køb af seksuelle ydelser:

“Prostitution er vold mod kvinder. Det mener vi, fordi vi gentagne gange har set de kort- og langsigtede fysiske, psykiske og sociale skadevirkninger, der er ved prostitution”. (Reden International 2009)

Ud fra den logik forstås prostituerede som ofre uanset den prostitueredes egen opfattelse. Denne feministiske diskurs tager sit udspring i den abolitionistiske bevægelse i slutningen af det 19. århundrede. For abolitionisterne fandtes der desuden kun én standard for 'rigtig' seksualitet, og det var den, som fandt sted inden for ægteskabets rammer (Doezema 2000: 26). Særlig ofergørelsen af 'den prostituerede' og det argument, at prostitution er et udtryk for socioøkonomisk uligestilling mellem mænd og kvinder, tegner den feministiske diskurs i Danmark.

Set fra et internationalt perspektiv er denne diskurs blot én udlægning af den feministiske diskurs. En anden dominerende feministisk diskurs, som er en modreaktion på førnævnte, tager sit udspring i sexarbej-

dernes bevægelser i 1970'erne og 1980'erne primært i Canada og Holland (Richard og Storr 2001). Denne tilgang argumenterer ud fra et rettighedsperspektiv blandt andet for, at prostitution skal legaliseres som erhverv, samt at kvinder, der sælger sex, har krav på ordentlige arbejdsforhold. Her italesættes 'den prostituerede' ikke nødvendigvis som offer. Legaliseringen er dels en måde at gøre op med både den dobbeltmoraliske tilgang til prostitution på: 'At prostitution er et nødvendigt onde', der bygger på den forestilling, at manden har et seksuelt behov, der gør, at han i visse perioder må købe sig til seksuelle ydelser, for eksempel som udsendt tjenestemand, handikappet eller blot som enlig (Järvinen 1990). Dels er der også et opgør med den abolitionistiske tilgang, nemlig 'at prostitution er udtryk for en patriarkalsk samfundsstruktur'. Ligeledes skelnes der mellem *frivillighed* og *tvang* som et vigtigt forhold for kvinders salg af sex (Doezma 1998). Andre inden for den sidstnævnte tilgang betragter også prostitution som udtryk for en frigørende seksualitet, idet et forbud ses som en indsnævring af det enkelte menneskes seksuelle frihed. I en vis udstrækning repræsenterer Sexarbejdernes Interesse Organisation (SIO) og Seksualpolitisk Forum den anden feministiske tilgang til prostitution, der ellers ikke er særlig udbredt i Danmark.

SOCIALPOLITISKE TILTAG OG DEN OFFENTLIGE DEBAT

Bekæmpelsen af menneskehandel har mobiliseret en bred gruppe af aktører på tværs af politiske partier, de mere traditionelle kvindeorganisationer, fagforeninger og enkeltstående samfundsdebattører, der alle skriver sig ind i den dominerende feministiske diskurs i Danmark. Her betragtes prostitution som et resultat af socio-økonomiske uligheder i samfundet, hvor den prostituerede er et offer uanset vedkommendes selvopfattelse. Endvidere antages det, at det ikke er et

tilfælde, at det overvejende er kvinder, som sælger, og mænd, som køber seksuelle ydelser (se f.eks. Pateman 1988, Järvinen 1990, Davidson 1998). Reden International og Reden² står dels som toneangivende aktører i den offentlige debat om menneskehandel, dels som en af de centrale aktører i det socialpolitiske arbejde med udførelsen af handlingsplanerne. Som en del af en relativ lille gruppe, bestående af Tema Prostitution under Servicestyrelsen for Socialt Udsatte, Pro Vest (tidligere Pro Vejle), projektet Prostitution & Kvindehandel (tidligere Pro Aarhus) og Reden, har disse aktører siden 1990'erne foretaget rådgivende og videnindsamlende arbejde inden for prostitution og sidenhen menneskehandel. I forbindelse med udførelsen af handlingsplanerne udfører Reden International sammen med Pro Vest og til dels Prostitution & Kvindehandel³ det praktiske, sociale og sundhedsfremmende arbejde (Maskell 2006: 14). Formodentlig er det i et begrænset omfang, at Reden International kan være med til at definere statens kriterier for det sociale arbejde. Dette fordi Reden International, som privat organisation, ikke arbejder som autonom aktør med egne strategier og målsætninger under udførelsen af handlingsplanerne.

En anderledes gennemslagskraft har Reden International og Reden haft inden for den offentlige debat. Med sine klare holdninger til prostitution har Reden været med til at præge og udbrede debatten om menneskehandel. Blandt andet er der på tværs af private organisationer, semioffentlige institutioner, politikere og andre enkeltstående debattører dannet netværk, som på det politiske plan arbejder for en bedre indsats i bekæmpelsen af menneskehandel. Af centrale aktører kan nævnes: Aktive Kvinder i Danmark, Soroptimist International i Danmark, Dansk Kvindesamfund, Kvinderådet og 3F (det tidligere Kvindeligt Arbejderforbund og Specialarbejderforbundet).⁴ Trods organisationernes og enkeltpersonernes meget forskellige baggrunde kan bekæmp-

pelsen af menneskehandel samle denne heterogene gruppe. Fælles for aktørerne er, at de forstår prostitution som udtryk for en uligestilling mellem kønnene og mener, at forestillinger om mænds seksualitet er med til at legitimere mænds køb af seksuelle ydelser. Desuden står forskellige former for *udnyttelse* af kvinder i prostitution centralt i argumentationen for bekæmpelsen af menneskehandel.

Gennem diverse aktiviteter som underskriftindsamlinger, indsamling af økonomiske midler til Reden, afholdelse af seminarer og konferencer, annoncekampagner og indlæg i medlemsblade og i dagspressen ønsker disse aktører at påvirke politikerne i en sådan retning, at en lovgivning om kriminalisering af prostitutionskunder træder i kraft, at 'ofrenes' muligheder for at søge opholdstilladelse i Danmark forbedres, og at indsatsen mod mellemhandlere og bagmænd/kvinder effektiviseres.

Med opbakning fra politiet iværksatte Aktive Kvinder i Danmark for eksempel initiativet 'horehuskampagnen' i 2006. Foreningen opfordrede offentligheden til at rette henvendelse til politiet, hvis man observerede kvindehandel eller rufferi. En anden privatorganisation har indledt et samarbejde med en undertøjsbutikskæde om indsamling af midler til hjælpearbejdet. Med udgangspunkt i en holdning om, at mændene bærer ansvaret for prostitution, har Dansk Kvindesamfund oprettet et website, *tagstillingmand.dk*, hvor organisationen har bedt flere kendte og ukendte mænd kort at argumentere for, hvorfor de tager afstand fra prostitution. Dette har været en måde at synliggøre og inddrage mænd aktivt i bekæmpelsen af prostitution.

FRA 'PROSTITUERET' TIL 'SEXSLAVE' – FRA PROSTITUTION TIL MENNESKEHANDEL

Den feministiske diskurs, der dominerer debatten i Danmark, italesætter ofre for menneskehandel ud fra temaerne vold, seksuel,

social og økonomisk udnyttelse, global ulighed og fattigdom.⁵ Denne diskurs er med til at sætte grænser for måden, der tales om menneskehandel på i den offentlige debat. Samtidig udgrænses andre aspekter, der står usagte i debatten om menneskehandel. Særligt udgrænser den dominerende feministiske diskurs i Danmark det synspunkt, at prostitution er et privatanliggende og uundgåeligt. Et synspunkt, der hidtil har været den mest udbredte holdning blandt befolkningen (Lautrup 2002), og som kan spores tilbage til en tidligere retspolitisk diskurs. Ligeledes udgrænses den anden førnævnte feministiske diskurs, der argumenter for en sexarbejdertilgang. Først inden for de sidste par år er denne diskurs kommet i spil i den danske debat om prostitution, med Seksualpolitisk Forum som en aktiv offentlig debattør.

Den drejning, som den offentlige debat har taget inden for de sidste par år, mod et presserende behov for bekæmpelse af menneskehandel, har været en måde, hvorpå tilhængere af den dominerende feministiske diskurs har kunnet stille krav om en lovgivningsændring på prostitutionsområdet. Den udvikling der har ført til, at kvinder i prostitution i højere grad italesættes som 'sexslaver' og ikke som 'prostituerede'. Kvinderne 'sælger' heller ikke 'seksuelle ydelser', men 'kvinder handles til prostitution', 'holdes fanget', osv.⁶ Denne påvirkning udspringer fra den dominerende feministiske diskurs. Ved et 8. marts-arrangement om menneskehandel i 2006 kom forhenværende borgermester i Århus Louise Gade med følgende udsagn:

Disse kvinder har en frygtelig slavelignende tilværelse og er uden sammenligning de mest sårbare i vores samfund. Tanken om, at der også i Aarhus lever sådanne kvinder i daglig frygt og desperation er skræmmende (...) alle mænd og kvinder bør reagere med afsky.
(Mainz 2006)

En lignende opfattelse findes hos den nor-

diske kvindeforenings danske afdeling Aktive Kvinder:

Aktive Kvinder i Danmark vil have frigivet så mange sexslaver som muligt ved at afsløre de steder, hvor de opholder sig under mere eller mindre grusomme, men for os i Norden altid fuldstændig uværdige vilkår (...) Kvinder, der vil se ændringer, og som aktivt vil kæmpe for afskaffelse af sexslaveriets umenneskelige væsen. (Codavarapu 2007: 5-6)

Den måde, som menneskehandel italesættes på inden for denne feministiske diskurs, udgrænser de synspunkter, som handler om *tvivl* samt *frivillighed* og *tvang*: Tvivl om, hvorvidt kvinderne er handlet til kommerciel sex, om det har været på kvindernes eget initiativ, at de migrerede, osv. Diskursen giver et meget entydigt billede af fattige kvinder, som personer uden valgmuligheder, der lever et miserabelt liv, og som værdige ofre uden skyld i prostitutionen. Billeder, der også skaber plads til den moralske holdning, at prostitution ikke skal accepteres, samtidig med at kvinder i prostitution ikke kan fordømmes. Spørgsmålet om kvinderne i et vist omfang sælger sex frivilligt er et synspunkt, den dominerende danske, feministiske diskurs ikke kan rumme. Samtidig producerer forestillingerne om 'de kvindelige menneskehandelsofre' en legitimering af et redningsarbejde, hvor der ikke sættes spørgsmålstejn ved arbejdets præmisser og dets virkemidler i den offentlige debat.

AFRUNDING

Sammenlignet med den svenske og norske debat om prostitutionslovgivning, som har afsæt i en feministisk diskurs, har ingen feministisk diskurs i Danmark haft indflydelse på prostitutionslovgivningen eller den offentlige debat igennem det 20. århundrede.

Der er et stigende pres fra det internationale samfund,⁷ samtidig med at en række semi-offentlige og private organisationer,

som for eksempel Pro-center, Reden, Pro-Århus, Pro-Vejle og Kvindernes U-landsudvalg (KULU) gennem en 10-årig periode har været med til at sætte handel med kvinder på dagsorden inden for det sociale hjælpearbejde. Dette har til sammen ført til regeringens første handlingsplan for bekæmpelse af kvindehandel. Handlingsplanen blev offentliggjort i 2002, efterfulgt af den næste i 2007. Tilsammen afspejler regeringens handlinger for bekæmpelse af menneskehandel en konstituering af et policyfelt (Spanger 2008). Disse politiske tiltag inden for menneskehandel på det nationale plan har været med til at styrke den abolitionistisk inspirerede feministiske diskurs' gennemslagskraft i Danmark.

Den gennemslagskraft, som den feministiske diskurs har opnået i Danmark i dag på den politiske arena og i offentligheden, er ikke set siden slutningen af 1800-tallet i forbindelse med debatten om hvid slavehandel. Både debatten om 'den hvide slavehandel' og debatten om menneskehandel i dag har haft bred offentlig opbakning med den feministiske bevægelse som primus motor. Det svarer til udviklingen i slutningen af det 19. århundrede, hvor de danske kvindebevægelser formåede at udvide indsatsen mod kvindehandel til en generel kamp mod prostitution (Nielsen 2001: 22). Lignende gør sig gældende for kvindebevægelsen i dag, anno 2009, der gennem offentlige debatter og diverse kampagner har formået at få sat lovgivningen om prostitution til debat.

NOTER

1. Handlingsplanernes fulde titler er: *Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af kvindehandel, 2003-2006* og *Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af handel med mennesker, 2007-2010*.

2. RI er en selvejende institution under KFUK's sociale arbejde. Det var Reden, København, der med midler fra regeringens første handlingsplan etablerede RI i 2003.

3. Prostitution & Kvindehandel var et tidsbegrænset projekt, der kun fungerede under den første handlingsplan. Under den næste handlingsplan blev Centeret mod Menneskehandel oprettet, hvor blandt andet lederen fra det tidligere Prostitution & Kvindehandel blev ansat. Centeret er huset af Servicestyrelsen for Socialt Udsatte.
4. Ud over de nævnte organisationer har en række yngre feministiske bevægelser som Feministisk Forum og Kvindeligt Selskab tilkendegivet deres støtte i bekæmpelsen af menneskehandel, men de deltager ikke i den offentlige debat.
5. Offeridentiteten inden for denne feministiske diskurs, der relaterer sig til danske kvinder i prostitution, er anderledes forankret i en socialpsykologisk forståelse (Spanger 2001, 56-57).
6. Se for eksempel Fagforeningen 3Fs kampagne om kvindehandel (<http://www.stopkvindehandel.nu/>).
7. Handlingsplanen fra FN's kvindekongress i Beijing 1995 var et centralt redskab til at få etableret handling, der skulle følge op på FN's konvention om trafficking. Regeringer, inklusive den danske, der havde skrevet under på handlingsplanen fra Beijing-kongressen, blev pålagt at give midler til at indsamle viden og etablere institutioner, der havde til opgave at hjælpe ofre for trafficking (Ellinger og Quade 1996, 55).

LITTERATUR

- Alexander, Priscilla (1996): Prostitution: A Difficult Issue for Feminists, in S. Jackson & S. Scott (eds.): *Feminism and Sexuality*. Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Bjønness, Jeanett (2008): Sociale tiltag som vidensproducent: Om sociale tiltag og erfaringsbaseret viden på prostitutionsfeltet i Danmark efter 1990, i *Prostitution i Norden*. Nordisk Ministerråd, København.
- Chodavarapu, Lone (2007): Nye tider, i *Aktive Kvinder i Danmark* 3.
- Dansk Kvindesamfund (i samarbejde med en række organisationer er *Tag stilling mand* webkampagnen lanceret): www.tagstillingmand.dk. Lokaliseret 10/03 2008.
- Dahlerup, Drude (1998): *Rødstrømperne. Den danske Rødstrømpebevægelses udvikling, nytænkning og gennemslag 1970-1985*. Gyldendal, København.
- Davidson, Julia O'Connell (1998): *Prostitution, Power and Freedom*. Polity Press, Cambridge.
- Doezema, Jo (1998): Forced to Choose: Beyond the Voluntary v. Forced Prostitution Dichotomy, in K. Kempadoo & J. Doezema (eds.): *Global Sex Workers: Rights, Resistance and Redefinition*. Routledge, New York and London.
- Doezema, Jo (2000): 'Loose Women or Lost Women? The Re-Emergence of the Myth of White Slavery in Contemporary Discourses of Trafficking in Women', in *Gender Issues*, Winter.
- Doezema, Jo (2001): 'Ouch! Western Feminists' 'Wounded Attachment' to the 'Third World Prostitute', in *Feminist Review* 67.
- Ehrenreich, Barbara & Hochschild, Arlie Russell (eds.) (2003): *Global Woman: Nannies, Maids and Sex Workers in the New Economy*. Granta Books, London.
- Ellinger, Nina og Vibeke Quade (red.) (1996): *KVINDER EN GROS – Om handel med kvinder*. KULU.
- Järvinen, Margaretha (1990): *Prostitution i Helsingfors – en studie i kvinnokontroll*. Åbo Akademis Förlag, Åbo.
- Lautrup, Claus (2002): *Unge i prostitution og lovgivning – Evaluering af Straffelovens § 223 a*. PRO-Centret, København (rapport).
- Mainz, Hanne (2006): *Handlede kvinder, prostitution og rettigheder – modelprojekt for udenlandske kvinder i prostitution for formidling i Århus*. Midtvejsrapport 1.07.05-15.02.2006. Prostitution & Kvindehandel, Aarhus.
- Maskell, Ann et al. (2006): *Slutrapport: Implementering af regeringens handlingsplan til bekæmpelse af kvindehandel*. VFC Socialt Udsatte, København (rapport).
- Nielsen, Hanne Rimmen (2001): Den hvide slavehandel. Bekæmpelsen af handel med kvinder 1890-1950, i *Kvinder, Køn & Forskning* 3/2001.
- Pateman, Carol (1988): *The Sexual Contract*. Polity Press, Cambridge and Oxford.
- Pedersen, Merete Bøge (2002): Inden for ægteskab – uden for ægteskab. Statslige og videnskabelige redskaber til kontrol med prostitution og seksualitet i det 19. Århundrede, i *Den Jyske Historiker* 98-99.
- Rasmussen, Nell (2007): *Prostitution i Danmark*. Servicestyrelsen, København.
- Reden, KFUKs sociale arbejde: http://www.reden.dk/kobenhavn/index.php?section_id=49 Lokaliseret 08/12 2007.
- Reden International (2009): *Handel med kvinder i Danmark: Hvad kan vi gøre?* KFUKs sociale arbejde, folder (<http://redeninternational.dk/?pid=60>) Lokaliseret 26/01 2009.
- Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af kvindehandel 2003-2006, december 2002.
- Regeringens handlingsplan til bekæmpelse af handel med mennesker 2007-2010, marts 2007.

- Richard, W. & Storr, M. (2001): Sex Work Reassessed, i *Feminist Review* 67(1).
- Sexarbejdernes Interesseorganisation (SIO): <http://www.s-i-o.dk/> Lokaliseret 02/11 2008.
- Spanger, Marlene (2001): Mellem anonymitet og synlighed. Om sorte kvinders transnationale prostitution i Danmark, i *Kvinder, Køn & Forskning* 3/2001.
- Spanger, Marlene (2008): Socialpolitiske tiltag og feministisk gennemslagskraft? Menneskehandel som policyfelt i Danmark, i *Prostitution i Norden*. Nordisk Ministerråd, København.
- 3F fagforening: www.3f.dk/kvindehandel eller <http://www.stopkvindehandel.nu/> Lokaliseret 02/04 2008 og 10/03/ 2008.

Marlene Spanger
Cand. mag., ph.d.-stipendiat,
Institut for Samfund og Globalisering
Roskilde Universitet